

БУКОВІНА — історичний регіон на Півдні України, на межі українських і румунських етнічних територій. Нині — осн. частина Чернів. обл. (Пн. Б.) та частина Сучав. обл. Румунії (Пд. Б.). Пл. Б. 10,4 тис. км², насел. станом на 1930 становило 853 тис. осіб. Пл. Пн. Б., до якої долучено пн. частину Бессарабії, 8,1 тис. км², насел. бл. 940 тис. осіб, проживали переважно українці (65 %), румуни (11,5 %), а також євреї, німці, поляки; у Пд. Б. — 64 % — румуни, 9,5 % — українці, мешкали також євреї, німці та ін. Назва Б. вперше згадана в акті 1392 й походить від великих букових лісів, що росли на її території. Пд.-зх. частину Б. займають Карпати, які діляться на 2 смуги: кристалічну Мармаросько-Буковин. верховину і флішеві Гуцульські Бескиди; на тер. Б. лежить частина Покутсько-Бессараб. височини, розташ. між Прутом і Дністром. Клімат Б. помірно континентальний, модифікований висотою. Ліси займають бл. 40 % поверхні (переважно хвойні та букові); сіножаті й пасовища — бл. 20 %, рілля — більш як 30 %; культивують кукурудзу, жито, пшеницю, овес, картоплю, цукр. буряк. У с. госп-ві зайнято бл. 75 % населення. З корис. копалин у кристаліч. смугі виступають залізні й марганцеві руди, олива, срібло і мідь, у підгір'ї — сіль і цементи мергелі. Розвинуті деревообробна, харч. (цукроварництво, млинарство, броварництво) та легка галузі промисловості. Наприкінці 14 — поч. 15 ст. на тер. Пн. Б. утвор. автономну область «Шипинська земля» (від назви місцевості Шипинці на межі Б. й Галичини). Після перемоги угорців над татарами від серед. 14 ст. Пд. Б. перейшла під вплив Угорщини. Тоді ж відбулося переселення румунів із Трансильванії та Мармарощини до Б. Від 2-ї пол. 14 ст. до 1774 Б. належала до Молдав. князівства, яке у 15 ст. було під протекторатом Польщі, а від 1538 — Туреччини. У той час (1490–92) відоме повстання ватажка Мухи на кордоні Б. й Галичини. У 16–17 ст. проти турец. панування на Б. виступало також укр. козацтво під проводом Д. Вишневецького, І. Сверчевського, Івана Підкови, П. Сагайдачного. Від 1774 Б. — у складі Австрії, 1781–1849 — окрема округа Галичини, а 1841 стала «коронним краєм» із крайовим сеймом і представництвом у віден. парламенті. Українці увійшли до крайового сейму лише 1890. 9 серпня 1848 австр. уряд скасував панщину на Б. Під час повстання 1848 на Б. діяв нар. ватажок Л. Кобилиця, тоді виявив себе укр. нац. рух і спротив румун. шовініст. намаганням, який тривав і в 20 ст. Укр. організов. життя почалося 1869 із заснуванням товариства «Руська бесіда» і значно посилювалося 1884 з активізацією діяльності народолюбів (С. Смаль-Стоцький, Є. Пігуляк, О. Попович, М. Василько). Найбільше напруження у стосунках між

українцями та румунами відбулося на зламі 19 і 20 ст. Під час 1-ї світової війни Б. стала тереном військ. дій та дипломат. торгу.

За 140-річного австрій. панування збільшилася кількість населення Б. за рахунок переселення ін. народів, які проживали в Австро-Угор. імперії (переважно німців); розбудовано міста, створ. Буковин. православну митрополію (1873), засн. Чернів. університет (1875). Однак через переважання безземел. і малоземел. селян у Б. відбувалася масова еміграція українців за кордон, переважно до Америки.

25 жовтня 1918 в Чернівцях створ. Укр. крайовий комітет (голова О. Попович) як філію Укр. Нац. Ради. Після розпаду Австро-Угорщини 3 листопада 1918 О. Попович зібрав Буковин. віче в Чернівцях, на якому обговорювалося питання про приєднання Пн. Б. до України. У вічі взяло участь більш як 40 тис. осіб, які представляли майже всі міста і села, стани, верстви та народності, громад. і парт. організації краю. 6 листопада О. Попович перебрав владу в укр. частині Б. і в Чернівцях. Тоді ж румун. війська розпочали окупацію Б., спочатку захопили Пд. Б., 11 листопада 1918 були окупов. Чернівці, а згодом і Пн. Б. На мирній конф. у м. Сен-Жермен 10 вересня 1919 за Румунією визнано право на Пд. Б., а на конф. у Севрі 10 серпня 1920 приєднано ще й Пн. Б. Проти окупації Б. румунами виступили офіц. представники ЗУНР, УНР і УСРР. У період румун. окупації (1918–40) було скасовано всі автономні права Б., перетвореної на румун. провінцію. Було заборонено укр. шкільництво, переслідувалося укр. культурне, громад., політ. та церк. життя. Розпочалася румунізація, яка означала суцільне нищення всього українського. Зі 168-ми нар. шкіл (1918) протягом перших 2-х р. окупації 93 перетворено на румунські, закрито укр. гімназії. Засобами «утраквізму» — викладання румун. мовою частини предметів в укр. школах — з них неухильно витравлялося укр. національне. Після реформи 1927–28 не залишилося укр. шкіл навіть за назвою. У Чернів. університеті було ліквідовано каф. української мови, серед заг. кількості студентів Університету українці становили 2,7 %. Виразно антиукр. характер мала аграрна реформа. Було передано румун. колоністам навіть ту частину земель, які належали Церкві. 1929 зруйновано укр. кооперативи. Обмежену діяльність провадила Укр. нац. партія (1927–38) під керівництвом В. Залозецького. Розвинула свою підпіл. діяльність ОУН Буковини на чолі з О. Зибачинським. У 1930-х рр. значно зріс на Б. підпіл. націоналіст. рух. Переслідувалася й Укр. Церква, та попри це Буковин. православна митрополія відігравала важливу роль у житті Б. Після окупації Пн. Б. рад. військами у червні 1940 Румунія

змушена була вивести свої війська з цієї території. У серпні 1940 утвор. Чернів. обл. у складі УРСР, до якої, крім Пн. Б., увійшли частина тер. Пн. Бессарабії, Хотинщина та невелика частина румун. території разом з м. Герца. За одноріч. рад. період Пн. Б. отримала певну свободу в галузі культури, освіти, але, водночас, тривали переслідування укр. патріотів, запроваджено колективізацію, заборонено діяльність укр. нац. організацій та установ. 1940 з нім. переселенцями виїхала частина буковин. укр. інтелігенції на нім. території. 1941–44 Пн. Б. зазнала нової румун. окупації та масового переслідування українців. Проти румун. окупації протестували українці Б., зокрема у липні 1941 відділи укр. патріотів перейшли в Галичину, сформувавши Буковин. курінь під проводом П. Войновського. Від 1943 в горах Б. організовано під проводом В. Лугового (Шумка) укр. партизан. групи опору, які на поч. 1944 об'єдналися у Буковин. Укр. Самооборонну Армію (БУСА), що воювала проти румун., а згодом і проти більшов. військ. Навесні 1944 на Б. повернулася рад. армія. У вересні 1944 БУСА відступила в Словаччину, де приєдналася до Укр. дивізії у складі нім. війська. Решта повстанців утворили Буковин. курінь УПА, який діяв 1944–45 проти військ НКВС. Під час 2-ї світової війни Б. зазнала великих людських і матер. втрат. 1947 країні антигітлерів. коаліції, зокрема й Україна, уклали в Парижі мирний договір з Румунією, яким підтверджено румун.-укр. кордон, чинний від 1940.

Попри всі негативні істор. перипетії Б. відігравала визначну роль в укр. культур. та політ. житті. Серед видат. уродженців Б. культурні, політ. і церк. діячі — Ю. Федькович, Є. Гакман, С. Воробкевич, О. Кобилянська, С. Смаль-Стоцький, М. Василько, О. Попович, В.

Залозецький, Д. Загул, Володимир Кобилянський, С. Яричевський, М. Івасюк, В. Івасюк, І. Миколайчук, Д. Гнатюк, Н. Яремчук, С. Ротару, космонавт Л. Каденюк. Діячі з Галичини, які працювали на Б. — М. Кордуба, О. Маковей, З. Кузеля та ін.

Рекомендована література

1. Смаль-Стоцький С. Буковинська Русь. Чц., 1897;
2. Кордуба М. Ілюстрована історія Буковини. Чц., 1901;
3. R. F. Kaendl. Das Ansiedlungswesen in der Bukowina. Innsbruck, 1902;
4. I. Nistor. Românii și Rutenii din Bucovina. București, 1913;
5. Квітковський Д., Бриндзан Т., Жуковський А. Буковина, її минуле і сучасне. Париж; Детройт, 1956;
6. H. Gold. Geschichte der Juden in der Bukowina. Bd. 1–2. Tel Aviv, 1958–62;
7. Григоренко О. Буковина вчора і сьогодні. К., 1967;
8. Минуле і сучасне Північної Буковини: В 3 т. К., 1972–74;
9. Жуковський А. Історія Буковини. Ч. 1–2. Чц., 1991–94;
10. Буковина: Істор. нарис. Чц., 1998;
11. Добржанський О. Національний рух українців Буковини другої половини XIX – початку XX ст. Чц., 1999;
12. M. Hausleitner. Die Rumänisierung der Bukowina: Die Durchsetzung des nationalstaatlichen Anspruchs Grossrumänien 1918–1944. München, 2001;
13. E. Biedrzycki. Historia Polaków na Bukowinie. Kraków, [Б. р.].

А. І. Жуковський

Фотоілюстрації

Бібліографічний опис:

Буковина / А. І. Жуковський // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2004. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-36656>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України (докладніше).